

Студії, вміщені в рецензованій збірці, підводять до такого головного висновку: про модерн є сенс говорити як про "цілісну структуру", котра "засвідчує колосальні потенційні можливості" рідної мови та образно-інтелектуальної думки, "якнайліпше характеризує її творчу, будівничу спроможу, незвичайну граматичну гнучкість і лексичне багатоманіття в освоєнні художньо-естетичних, загальнолюдських цінностей" (вважаємо за доцільне застосувати тут міркування А.Мойсієнка щодо паліндрома. — 17).

Книжка А.Мойсієнка, хоча й укладена з окремих невеликих розвідок, створює досить широкий історико-культурний контекст, завдяки якому в певну цілісність вибудовуються різні національні художні культури. Літературний процес постає як структурований органічний діалог різночасових, різностильових, а іноді й різновекторних художніх ідей. Автор доцільно вдається до художніх пошуків Публія Порфірія Оптаціана, Пентадія,

Г.Державіна, А. де Мюссе, С.Малларме, А.Свінберна, В.Брюсова, В.Хлебникова, Пабло Неруди. Добре представлений контекст української літератури, в річищі якої актуалізуються ідеї й творчі здобутки Г.Сковороди, М.Довгалевського, І.Франка, Лесі Українки, А.Кримського, П.Тичини, Д.Загула, Б.-І.Антонича, В.Поліщука, М.Семенка, М.Йогансена, Ф.Потушняка, М.Руденка, Яра Славутича та ін.

"Традиції модерну і модерн традицій" — культурологічне дослідження, значне місце в якому посідає тонкий аналіз поетичних форм. Вчений розглядає поезії проникливо, з повагою до слова, тексту, до самого явища художнього твору.

У новій книжці А.Мойсієнка основний "персонаж" — авторська думка, основний сюжет — логіка літературознавчого пошуку, зосереджені на історичності та епічності часу "модерн".

м. Херсон

Ярослав Голобородько

"ЗАДЗЕРКАЛЛЯ" МОДЕРНІСТСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ, АБО ТЕКСТУАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ЛЕСІ УКРАЇНКИ З ВОЛОДИМИРОМ ВИННИЧЕНКОМ

*Дзеркало: Драматична поема Лесі Українки "Оргія"
і роман Володимира Винниченка "Хочу!" / Упор. В.Панченко. —
К.: Факт, 2002. — 320 с.*

Дискурсивним практикам сучасного літературознавства властива поліваріантність аксіологічної перспективи. Різноманітність інтерпретаційних парадигм зумовлюється насамперед розширеним фокусом бачення художнього явища в контекстуальних рамках. Прикметним в цьому плані є літературний проект "Текст + Контекст. Знакові літературні доробки та навколо них" київського видавництва "Факт", своєрідною ознакою якого є "конструювання" тексту в межах художнього й літературознавчого дискурсив. Авторів проекту цікавлять передусім "більш точні" української літератури, зокрема епоха модернізму. Наприкінці 2002 р. вийшла

друком книжка "Дзеркало. Драматична поема Лесі Українки "Оргія" і роман Володимира Винниченка "Хочу!". Упорядкував це видання літературознавець, знаний у науковому світі як один із талановитих представників сучасного винниченкознавства, Володимир Панченко.

Значимість книжки зумовлена вже тим, що вперше майже після столітнього антракту до читачів повернувся роман В.Винниченка "Хочу!". Цікавий ракурс подачі твору: роман з'являється у "дзеркалі" доби. Точніше — у віддзеркаленні драматичної поеми Лесі Українки "Оргія". Окрім того, пропоновані тексти "обрамлені" науковими розвідками

В.Панченка, що прогнозують варіант зчитуваності текстів. Дослідник переконливо обґрунтовує критерій співмірності обох творів — проблему національного буття. Відштовхуючись від аксіоматичного твердження: “У періоди пробудження націй тема національного обов’язку (чи — навпаки — відступництва) набуває особливої гостроти”, — автор вибудовує сюжет генетичної пов’язаності творів: “Роман В.Винниченка “Хочу!” можна сприймати як реакцію письменника на “Оргію”. Такий підхід дозволяє виявити специфічну рису модерністської дискурсивності. Якщо народницька культура декларувала полемічний дискурс на рівні публіцистики (до прикладу, загальновідома дискусія М.Драгоманова й Б.Грінченка про шляхи розвитку національної культури), то епоха модернізму продукує діалог на рівні художнього тексту.

Однак, окрім текстуальних, В.Панченко використав і “біографічні” сюжети, вказуючи на те, що генезу драматичної поеми Лесі Українки “Оргія” визначають роздуми над громадянською і письменницькою позицією В.Винниченка, який, не маючи змоги реалізувати свій творчий потенціал в українському літературному контексті, заявляв про можливість свого переходу в російську культуру. Українська інтелігенція розцінила запальний жест митця як ренегатство. Натомість письменник прагнув одного — можливості друкуватися, реалізуючи власні художні експерименти. Межова ситуація загострювала конфлікт: реалізація творчої індивідуальності передбачала відривання від “тіла” національної культури. Саме цей проблемний зріз, на думку дослідника, закладено в структуру “Оргії”.

Моделювання ситуації “культура російська — українська” в п’єсі Лесі Українки виявилось у протиставленні “культура римська — еллінська”. Постать Антея, головного героя драматичної поеми, позначена пафосом самозреченості в ім’я служіння нації. Позиція авторки проглядає в симпатії до головного героя, покликаного подолати національне небуття.

“Біографічний сюжет” дозволив В.Панченкові зробити чітке портретування письменників — максималізм Лесі Українки й амбівалентність В.Винниченка.

В.Винниченко реагує на закиди Лесі Українки текстом роману “Хочу!”, герой якого — Андрій Халепа, зросійщений поет, повертаючись у “лоно” національного буття, долає глибоку екзистенційну кризу, зумовлену втратою життєвих орієнтирів. Однак національна проблематика виступає у творі лише як зумовлюючий фактор психології героя. Структуру даного тексту “цементують” такі три тексти: ніцшеанський текст індивідуального буття, соціальний текст ідеї “визволення праці”, національний текст пошуку національної ідентичності. Національне відкриває для героя, загубленого у вирі буття, реальну життєву перспективу, соціальне наповнює її змістом. Тому варіант соціального експериментаторства визначальний для логіки розвитку романного сюжету.

Від спроби самогубства до бажання перебудови соціального механізму (визволення праці) — таким є коливання життєвих установок Андрія Халепа. Зміну в картині душі зумовлює чергування моделей буття, які скеровують поведінку героя.

Втрата інстинкту життя через надмірне розумування, самовозвеличення до рівня Бога призвели до усвідомлення життя як “дурної, образливої, непотрібної комедії”, “більшої дурниці і безглуздя, ніж смерть”. Ця модель реалізувалась у невдалій спробі самогубства. Пошуки нового стимулу діяльності, винайдення основного життєвого закону формують розуміння буття як “хотіння”. Зустріч із помираючим революціонером, одержимим ідеєю “визволення праці”, змінює Андрієве колишнє “хочу” (кохання, слави, грошей) на бажання випробувати універсальну формулу щастя: “... в любові до праці-життя й є щастя”. Утопічність ідеї породжує нову модель: “що таке життя, як не суцільна серія мрій?”. Експериментування Халепа в рамках соціальної реконструкції — створення нових підприємств “вільної праці” — має ще одну, особистісну мету: необхідність звільнитися

від минулого й “покрита гріх невільний” перед забутою Батьківщиною. Життя в даному ракурсі оцінюється як “внушення з боку других або самого себе”. Але домагання героя обмежилися лише розмовами з робітниками, спробою написати пояснюючий реферат про реальну можливість зародження нових підприємств і пошуками коштів у багатих наречених. “Нитка хотіння” Андрія Халепи перервалася силою міцнішою – війною, яка й поклала край його експериментуванню. Отже, соціальне експериментаторство героя залишилось безплідним: цінність ідейного замислу спростувала реальність – герой-експериментатор з проповідника власного “хочу” перетворився на виконавця чужої, “іншої” волі.

Дослідника цікавить насамперед національний текст роману, який складає сутність Винниченкової відповіді Лесі Українці. Тому, на його думку, роман “Хочу!” увібрав “радість повернення української нації до себе самої”.

Варто наголосити, що книжку збагачує блискуче змодельований фактажний

матеріал, що пролягає між науково виваженими твердженнями й авторськими здогадами. Це, власне, не шкодить науковості: воно інтригує, викликає сумнів, вбирає у полемічний вир висловлених суджень. Правда, несподіваним є висновок: “взаємне віддзеркалення мотивів, героїв, моральної проблематики в “Оргії” й “Хочу!” – ФАКТ”. Усе ж, думається, критерій у компаративістській оцінці двох творів мусить кваліфікуватися як припущення, як імовірність діалогічного дискурсу української літератури поч. ХХ ст.

Інтригуючий зміст книжки виявить “дзеркало”, в якому добре відомий текст драматичної поеми Лесі Українки “Оргія” бачиться незвично, а маловідомий читацькому загалові роман В.Винниченка “Хочу!” здобуває свою нішу в модерністському літературному контексті. Сміливість дослідницьких експериментів В.Панченка дозволила виявити “задзеркальні” контекстуальні зв’язки в модерністській літературі.

м. Ніжин

Валентина Харчун

Передплачуйте “Слово і Час” – єдиний академічний літературознавчий журнал про українську та світову літературу.

Передплатний індекс – 74423

Електронний варіант

на Web-сторінці за адресою:

Слово
і
Час

www.word-and-time.iatp.org.ua

